

to toga da se toponimi *Grmoščica, Laščina, Medveščak, Peščenica* pišu i govore sa *š*, umjesto sa *šč*, teško je odgovoriti. Čini mi se da je posrijedi štokaviziranje kajkavske suglasničke skupine *šč* kao i *Gradišće* u *Gradišće*, *Nedelišće* u *Nedelišće*, *Veliko Trgovišće* u *Veliko Trgovišće* (štok. *trgovišće*, čakavci *trgovišće*), kajk. *iščem*, stok. *iščem/ištem*, što bi bilo svojevrsno čakaviziranje i naslanjanje na čakavski dio štokavskoga dijalekta te i na čakavski gdje također imamo *godišće*, kajk. *godišće* za stok. *godište*.

Što se same *Laščine* tiče, etimologija o kojoj smo ovdje govorili ne treba utjecati na već usvojeni književni lik sa *ć* jer s jedne strane i u štokavskom dijalektu i u književnom jeziku katkada umjesto *sk* dolazi *šč*, a s druge je strane opravdano i prihvatljivo jednostavno i praktično pravilo da se u vlastitim imenima svako kajkavsko *šč* preuzme u književni jezik sa *šč*, kao što je to u Jeziku već rečeno, v. god. XXIII, str. 141, t. 5.

Valentin Putanec

SUZENJE ILI SUŽENJE?

Suzenje je imenica ili naziv koji često nalazimo u okulističkom tekstu, katkad i lektoriranom, npr. u Medicinskoj enciklopediji (2. izd., V/26), pa čak i u rječnicima, npr. Benešić u Hrvatsko-poljskom rječniku (Zagreb, 1949) lik *sūženje* upućuje na *sūženje*.

Zanimljivo je da pri opisivanju očne funkcije upotrebljavamo dva istopisna (homografn) naziva: *sūziti* i *súziti*. Da nismo stavili naglaske, ne bismo ih razlikovali.

Uz glagol *súziti* (učiniti užim) postoji i povratni glagol *súziti se*. Njegovo nam je značenje jasno i bez označenog naglasaka: izvan konteksta. Kad kažemo da su se

zjenice suzile, onda to možemo razumjeti i bez stavljanja naglasaka. Glagolska je imenica od *súziti* i *súziti se* – *suzenje*.

Drugo je kad se *plače, ispuštaju suze, kad se sūzī*. Za to zbivanje često pišemo *suzenje*, a izgovaramo *sūženje*. Prihvatanjem različite tvorbe tih dviju imenica, tj. *suzenje* od *súziti* i *suzenje* od *sūziti* dobili smo glasovnu opreku: *suzenje* ≠ *suzenje*, ali smo poremetili tvorbeni sustav književnoga jezika što se negativno odražava i na druge glagolske imenice sa sličnim tvorbenim i naglasnim problemima. Glagolska imenica od *sūziti* (ispuštati suze) po sustavnoj tvorbi treba imati isti glasovni lik kao i imenica od glagola *súziti* (učiniti užim), tj. *suzenje*, ali ima drugi naglasak: *sūženje* i tako je opet opreka jasna: *suzénje* ≠ *sūženje*.

Dakako, označivanje tih naglasaka nije potrebno kad je u kontekstu jasno o kojem je značenju riječ, ali ih u govoru svakako moramo ispravno naglašavati bez obzira na to bio naglasak potreban za razlikovanje značenja ili ne bio.

Prema tome valja zaključiti da uz nazive *sūženje* (od *sūziti*) i *suzenje* (od *súziti*) nije potrebno upotrebljavati nesustavni lik *sūženje* (od *sūziti*) radi razlikovanja značenja jer se dvije istopisnice, *suzenje*, razlikuju kontekstom i naglasakom. Kad bi istopisnice–neistozvučnice mogle izazvati nerazumijevanje teksta, tada ih radi jasnoga razlikovanja značenja treba obilježiti naglasakom.

Vladimir Loknar

NAPOMENA UZ PADEŽNU VREMENSKU KONSTRUKCIJU

U najavama pojedinih točaka u programu Radija Zagreb, osobito na drugom programu i osobito u jutarnjim satima, često

je moguće čuti ovakve rečenice voditelja emisija: *U 7 i 45 javlja vam se dežurni sinoptičar N. N.; U 11 i 30 čitamo vam vijesti* i sl. Same rečenice izvan konteksta sasvim su u redu. Ali zbunjuju nas s obzirom na kontekst jer najavljena emisija takvim rečenicama pada u trenutku govora o njoj, odmah, iako je očekujete barem malo kasnije. Ali kako objasniti zašto nije u redu takva rečenica za takav kontekst?

Naime ako kažemo da *će se* nešto dogoditi u toliko i toliko sati, u to i to vrijeme, ako se nešto zbiljo, dogodilo u to i to vrijeme, zašto se ne bi moglo onda reći i da se nešto događa, zbiva u to i to vrijeme? Ništa nas tako ne zbunjuje u ovim rečenicama: *Doći ćemo natrag u 11 sati; U četvrtak sam razgovarao s njima; Došli su oko ponoći*, ali: *U 7 sati dolazimo u ured; U utorak poslije podne radimo* zbunjuje ako u tim rečenicama prezentski oblik označuje pravu sadašnjost, ako se realno vrijeme i vrijeme glagolom označene radnje (glagolsko vrijeme) poklapaju. O čemu se zapravo radi?

Među primjerima za taj tip prijedložne konstrukcije u AR s.v. u nema primjera s pravim prezentom, kao ni u Rječniku MS s. v. u. Raspravljajući o vremenskim padežnim konstrukcijama (JF, 21, str. 165–214), M. Ivić navodi također primjere za tu i takve vremenske konstrukcije, ali nigdje s pravim prezentom. Za razumijevanje toga pitanja spomenuti rad M. Ivić svakako je dosta važan, iako o njemu izričito ne kaže ništa. Ne kaže stoga što nju glagol uopće ne zanima – bavi se samo padežom ili padežnom konstrukcijom. Ona te konstrukcije klasificira, najprije po opoziciji *orijentacija* – *lokacija* (prvima vrijeme radnje nije u okviru imeničkim pojmom označenoga vremena: *dolazi poslije podne, vratit će se prije ručka*, a drugima se vrijeme radnje locira, smješta u okvir imeničkim pojmom označenoga vremena: *vidio*

sam ga u petak, na ljeto idem u Istru), a potom samo lokacijske dalje dijeli na *statičke* i na *dinamičke* (orijentacijske ne dijeli nikako). Kaže da se statičkima ukazuje na odsječak vremena u okviru kojega se odvija radnja i ništa više, dok se dinamičkima ističe vrijeme u svome toku, pa bi dinamičke npr. bile ove konstrukcije: *medvjed spava preko zime, radio je dani-ma, mjesecima* i sl., dok bi statičke bile ove: *vratit će se u četvrtak, došao je pred Božić* i sl., za koje ipak ističe da mogu biti i dinamičke, npr. *cvijeće cvjeta u proljeće*, što znači, kako i sama M. Ivić ističe, da su dinamičke obilježene, a da statičke nisu. To bi se moglo dodati i za orijentacijske, ali rekli smo da autorica njih ne dijeli nikako. Naglasili smo već da nju ne zanima nikako glagol u vezi s padežnom konstrukcijom, pa zato i ne zapaža ili ne napominje da je dinamičnost ili statičnost statičkih konstrukcija u glagolu koji ide uz njih, odnosno da im statičnost ili dinamičnost omogućuje glagol.

Naša sporna konstrukcija spada u same sobom dinamički neobilježene kakve su i ove konstrukcije: *na proljeće treba graditi kuću, u djetinjstvu mu je bilo dobro, o Božiću dolazi kući, po Novoj godini mora u vojsku, pred jesen ima puno posla, oko ponoći dolazi kući, neće se vratiti prije utorka, vratit će se poslije/uoči Uskrsa, umro je usred ljeta*.

Svim se tim konstrukcijama neki događaj, vrijeme glagolom izrečene radnje smješta u neki odsječak vremena; to se vrijeme obilježuje, identificira bez obzira na njegovo protjecanje ili statičnost. U nizu događaja od prošlih do budućih sadašnjost je jedan od vremenskih odsječaka pa s obzirom na vrijeme govora o radnji (dakle pravoga prezenta) ona nije na distanci od trenutka govora, nego se s njime poklapa, radi se dakle o istom odsječku vremena. Za identifikaciju takvoga vremena jezik

raspoláže drugim sredstvima — raznim priložima i priložnim oznakama: *sada, ovoga časa, ovaj čas, trenutno, danas, večeras, jutros, ovoga tjedna* i sl. — ovisno u koji se vremenski odsjek smješta radnja.

Za identifikaciju vremena radnje spomenuti prilozi i priloženi izrazi neka su vrsta zamjenica; mogli bismo ih nazvati *priložnim zamjenicama*. One na isti način zamjenjuju vremenske padežne konstrukcije kao što zamjenice zamjenjuju imenske vrste riječi. (Jednako je i s priložima i priložnim izrazima mjesta.) I kako god bi bilo neobično da ja svomu sugovorniku, direktno mu se obraćajući, umjesto: *Tebi nije jasno da ti želim samo pomoći* kažem: *Josipu nije jasno da Josipu samo želim pomoći*, tako isto bi neobično i pogrešno bilo reći: *U subotu dolazim k tebi* umjesto: *Danas dolazim k tebi*, ako se taj *danas* poklapa sa *subotom*.

Da se pokaže neobičnost, neprihvatljivost navedenih konstrukcija, mogli bismo postaviti pitanje kakvo se navodi u gramatikama za nemogućnost upotrebe prezenta svršenih glagola za pravu sadašnjost: *Šta radiš pred zoru (= sada), uoči praznika, u dva sata* i sl. Takvo bi pitanje bilo samo moguće kao kakvo čuđenje u smislu: *pa sad je zora, šta sad radiš u to vrijeme?* Tome bi odgovaralo pitanje koje može sam sebi uzviknuti recimo neki Nikola: *Pa šta radiš, Nikola?!*

Dragutin Raguz

AKCENAT U PRIRUČNOJ GRAMATICI

Kad mi je godine 1975. prof. dr. Slavko Pavešić, kao voditelj poslova oko izrade *Priručne gramatike hrvatskoga književnog jezika*, objavljene u Zagrebu 1979, predložio da obradim jedno poglavlje toga djela, njegov prijedlog, na žalost, nisam mogao

prihvatiti. Prije nego je rukopis toga djela bio sasvim dovršen, prof. Pavešić je umro. Tada su me ostali autori zamolili da u djelu provedem akcentuaciju, upravo da akcente označim u dijelu što ga je napisao prof. Pavešić, a redigiram u ostalim dijelovima.

Označujući odnosno redigirajući akcente u *Priručnoj gramatici*, vodio sam, ponajprije, računa o tome da akcenti ne budu u neskladu s akcentološkim odjeljcima u djelu. Kad sam mislio da bi u tim odjeljcima valjalo ovo ili ono izmijeniti, sugerirao sam autorima da provedu izmjene. Naravno, neke su moje sugestije bile prihvaćene, a neke nisu.

Tamo gdje nisam morao voditi računa o akcentološkim odjeljcima u djelu, akcente sam označivao ili korigirao držeći se priznatih leksikografskih djela, u prvom redu *AR (Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, izd. JAZU, knj. 1–23, Zagreb 1880–1976), *DDM (J. Dayre, M. Deanović i R. Maixner, Hrvatskosrpsko-francuski rječnik*, II. dopunjeno izdanje, Zagreb 1960) i *P (Pravopis hrvatskosrpskoga književnog jezika s pravopisnim rječnikom*, Zagreb – Novi Sad, 1960). Pri tom sam, dakako, uvijek imao na umu da se radi o gramatici hrvatskoga književnoga jezika, koji se u akcentološkom pogledu, bez sumnje, mora naslanjati na zapadne novostokavske govore.

Ističem da sam polazio od načela da gramatiku o kojoj je riječ, s obzirom na njezinu osnovnu, a prvobitno i jedinu namjenu da posluži učenicima srednjih škola, ne treba opterećivati akcenatskim inačicama ako to zaista nije nužno. Zato sam u slučaju postojanja tih inačica, kad je to ovisilo samo o meni, donosio samo jednu, onu koja mi se je činila sustavnijom i istodobno dosta proširenom. To je razlog što je u gramatici zabilježena, npr., samo inačica *nijedan*, a ne i jednako dobra i proširena inačica *nijedan*.